

УДК: 343.982.3

НАУКОВІ ПОЛОЖЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛЮДИНИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ

*Маланчук Петро Михайлович,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет*

*Соколенко Тимофій Сергійович,
студент III курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Стаття присвячена аналізу криміналістичних положень відносно висунення та перевірки версій. У публікації вказується, що висунення та перевірка криміналістичних версій – це розумова діяльність слідчого або іншої уповноваженої законом особи з метою побудови певного судження відносно події злочину.

Наведено у статті інформаційну основу, яка охоплює фактичну та теоретичну базу інформації відносно вчиненого злочину. Вказано підстави для висунення криміналістичних версій, а також наведено правила, якими мають користуватися суб'єкти пізнавальної діяльності під час висунення версій.

Також наведено та охарактеризовано прийоми логічного мислення, які застосовуються під час побудови (висунення) версій, а саме: аналізу та синтезу, індукції, дедукції та аналогії. За допомогою цих прийомів, більш інформативно будуються версії.

Після висунення версій проводяться певні дії, які спрямовані на збирання та перевірку доказів. Відносно перевірки криміналістичних версій у статті вказується, що цей процес проводиться з метою встановлення істини у справі. Процес перевірки включає в себе паралельну перевірку усіх висунутих версій, для того щоб з усіх наявних та ймовірних версій виділити лише одну, яка має пряме відношення до справи.

Під час побудови та перевірки версій використовуються знання про криміналістичну структуру злочину, це дозволяє систематизувати фактичну основу версії, простежити зв'язок між елементами злочину.

У висновках закріплено положення, що слідчі версії мають велике практичне значення і є обов'язковим елементом в розкритті та розслідуванні злочинів.

Ключові слова : габітоскопія, габітологія, ідентифікація, зовнішність людини, ознаки зовнішності людини, класифікація ознак ідентифікації, правила ідентифікації.

Malanchuk P.M., Sokolenko T.S. Scientific Positions of Human Identification on the Basis of Appearance. The article is devoted to the analysis of scientific positions of human identification on the basis of appearance. The publication states that gabitioscopy (gabitology) is used for the detection and identification of the perpetrator. The concept of forensic gabitioscopy (gabitology) is presented as an

important part of forensic technology. The article of gabitology (gabitology), which is the appearance of a person, is given. Also, the methods used when identifying a person are indicated.

In the article, characterized properties used for identification (individuality, relative stability and reflexivity), it is also indicated that these properties of external attributes allow a reliable and comprehensive identification of a person.

Characteristics of human appearance are described and described. Their classification is given, as well as which features are used more often to identify the person, and which are secondary features, but which in certain cases can help in this process. Specifies the rules by which a description of appearance is made.

As part of the exploration, the necessity of joint use of gabitology (gabitology) in the investigation and prevention of crimes by law enforcement agencies has been analyzed and revealed.

The conclusions state that gabitology (gabitology) uses and combines the modern achievements of many sciences – anatomy, anthropology, psychology, physiology. Although it uses the achievements of other sciences, but as a branch of forensic technology does not cease to develop. After analyzing recent research, the results and achievements in the field of forensic gabitology (gabitology) provide unlimited possibilities for solving forensic problems in the process of investigation and disclosure of crimes.

Keywords : habitology, gabitology, identification, appearance of a person, signs of human appearance, classification of signs of identification, rules of identification.

Постановка наукової проблеми. Відомо, що кожна людина від народження має унікальну зовнішність, яка не є схожою на зовнішність іншої людини. Незважаючи на те, що зовнішні риси особи піддаються зміні у процесі усього життя, суттєві ознаки зовнішності особи залишаються незмінними. Ці риси дозволяють використовувати зовнішність людини у криміналістичній практиці для встановлення невідомої особи у випадках, якщо це має значення для справи. Встановлення особи можна назвати однією з найбільш складних завдань, що постає перед правоохоронцями в процесі розслідування злочинів.

Сучасність характеризується досить частими злочинними діями, і з розвитком новітніх технологій шляхи вчинення злочину теж значно розширюються. Спостерігається також поява новітніх способів корекції зовнішності людини, маскування обличчя при вчиненні злочинів, деякі з яких допомагають особі уникнути подальшої ідентифікації.

Із розвитком кримінального світу і появою нових способів вчинення злочинів ставляться питання про розробку сьогочасних способів та методів розкриття, дослідження та протидії злочинам. Стратегія із протидії злочинності буде залежати від розшуку та встановлення осіб, які вчинили злочини, на деяких етапах досудової стадії це є однією з основних задач. А також, у разі впізнання трупів, необхідно знати властивості людини, за якими в подальшому експерти зможуть провести ідентифікацію особистості. Особливості людини, які її індивідуалізують, базуються на положенні про те, що кожній людині властива фізична індивідуальність, завдяки якій завжди можна

відрізнити її від інших, хоча і дуже схожих на неї людей. Саме завдяки стійкості властивостей зовнішності її ознаки можуть з більшим чи меншим ступенем вірогідності відобразитися на різних носіях розшукової та доказової інформації.

Питаннями, що пов'язані із особливостями ідентифікації особи за зовнішніми ознаками приділяли увагу такі вчені з криміналістики – Т. В. Авер'янов, М. І. Авдеев, Р. С. Белкін, Л. Г. Богуславський, К. В. Бугаєв, О. Н. Васильєв, Ю. П. Дубягін, А. М. Зінін, В. Н. Звягін, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, Ю. М. Кубіцький, Є. Р. Россинський, А. В. Савушкін, В. А. Снетков, Н. В. Терзієв, Н. П. Яблоков та інші.

Мета статті – проаналізувати наукові положення ідентифікації особи за ознаками зовнішності.

Виклад основного матеріалу. У всі часи в практиці боротьби зі злочинністю мало і має велике значення розшук та встановлення особи злочинця. Інформація про зовнішні дані осіб часто є єдиною відправною точкою для проведення роботи відносно попередження та розкриття злочинів. Від вмiлого використання цієї інформації залежить можливість в найкоротший термін з'ясувати, хто вчинив злочин або причетний до нього. На допомогу співробітникам правоохоронних органів, які здійснюють діяльність з попередження і розкриття злочинів, приходить криміналістична габітоскопія (інколи вживається габітологія, у нашій публікації буде вживатися габітоскопія) [8, с. 1-2].

Криміналістична габітоскопія – це розділ криміналістики, і підрозділ криміналістичної техніки, яка спрямована на вивчення

закономірностей фіксації зовнішності особи у різноманітних зображеннях і розробленні техніко-криміналістичних засобів і методів збирання, застосування і вивчення інформації про зовнішній вигляд з ціллю розкриття і попередження злочинних діянь [1, с. 157].

Габітоскопія вивчає вигляд особи. Також до області вивчення даного розділу криміналістики відносять:

- будову та особливості зовнішності людини;
- закономірності фіксації зовнішності особи у різноманітних відображеннях, та можливості їх застосування у практичній діяльності;
- загальні закономірності збирання і застосування інформації про зовнішність особи;
- науково-технічні засоби і методи дослідження та застосування, методика портретної експертизи.

У габітології використовується широкий спектр методів і засобів: загально-наукових (спостереження, вимірювання, опис, порівняння, експеримент, моделювання), приватно-наукових (анатомії, антропології, медицини, математичної статистики) і спеціально-криміналістичних (фотографування, складання портретів і таких експертних методів, як поєднання, накладення координатних сіток, графічний аналіз).

Встановлення особи за рисами зовнішності являє окремий випадок криміналістичної ідентифікації, де об'єктом ототожнення є людина, а ототожнюють ознаки її зовнішності, зафіксовані в ідеальних і матеріальних відображеннях і слідах [4, с. 287].

Для ідентифікації особи використовуються певні властивості, до яких відносять: індивідуальність, відносну стійкість та рефлекторність.

Першою особливістю є – індивідуальність. Індивідуальність зовнішності людини – це її неповторність, відмінність від зовнішності інших осіб, що визначається складністю зовнішнього вигляду людини, величезною кількістю ознак зовнішності і їх варіантів. Навіть якщо взяти тільки риси обличчя, можна нарахувати понад сто видів ознак, що відносяться до різних частин обличчя. Так, наприклад, ніс характеризується по висоті, ширині, глибині перенісся, контуру спинки і т.д. При цьому спинка носа може бути по контуру прямою, опуклою, увігнутою. В цілому виходить дуже велика кількість ознак. Різні їх поєднання в великій мірі індивідуалізують зовнішність людини.

Друга ознака – це відносна стійкість властивостей. Відносна стійкість зовнішнього вигляду в значній мірі пояснюється тим, що багато анатомічних ознаки зовнішності тісно пов'язані із кістково-хрящовою структурою. Форма голови,

контури тіла, висота, ширина, положення і контур лоба, ступінь вираженості надбрівних дуг і багато інших ознак особи обумовлюються будовою черепа. Зміни зовнішнього вигляду людини відбуваються як під впливом постійно діючих закономірностей розвитку і старіння людського організму, так і під впливом різних процесів (наприклад, захворювань, взаємодії організму з шкідливими умовами середовища). У ряді випадків має місце свідомо зміна зовнішності або зміна зовнішності під впливом випадкових фізичних травм.

Третьою, важливою властивістю зовнішності особи є – рефлекторність. Ця риса, означає можливість точного відображення на різноманітних носіях інформації, а саме: матеріальних (наприклад, малюнках, фотографіях, відеозаписах, рентгенівських знімках, кісткових залишках (переважно череп), посмертних масках, зліпках тощо та ідеальних, тобто в свідомості інших людей, що дозволяє здійснювати опис прикмет людини за методом «словесного портрету» [2, с. 640-641].

Ці властивості дозволяють не тільки достеменно та всебічно сприймати, виділяти, зафіксувати і відтворювати, але й ідентифікувати людину за ознаками зовнішності, що сприяє встановленню істини у розслідуванні злочинів [7, с. 388].

Зовнішність людини можна визначити як систему частин, які можна виділити при візуальному вивченні, і які утворюють індивідуальну сукупність, характерну для конкретної людини [6, с. 73].

Риси зовнішності людини поділяють на дві групи:

1) анатомічні (статичні), які розкривають особливості анатомічної будови людини. До таких рис відносять: стать, вік, зріст, статуру, антропологічні риси зовнішності, будову тіла особи, голови, обличчя та його елементів;

2) функціональні (динамічні) риси, підґрунтям яких є умовно-рефлекторні процеси, які супроводжуються виникненням динамічного стереотипу руху людини. Це постава, хода, міміка, артикуляція, спеціальні навички та інше.

Використання анатомічних та функціональних рис, що характеризують зовнішність людини під час її ідентифікації, обумовлюється абсолютною стійкістю рис. Вікові або хворобливі зміни не мають суттєвого практичного значення. Свідомі та зумисні зміни анатомічних ознак за допомогою пластичних операцій не проходять безслідно і легко виявляються при огляді.

Функціональні риси зовнішності є менш надійні, адже вони можуть бути легко змінені (наприклад, особа може змінити свою ходу,

приклавши певних зусиль, або змінити свої рухи). Але зовсім змінити функціональні ознаки, властиві цій людині, неможливо, вони так само стійкі, як і неповторні [3, с. 265].

Окрему групу анатомічних і функціональних рис утворюють особливі і помітні ознаки. Особливі ознаки – це ознаки, які є мало поширеними, це спричинено наприклад, захворювання, які спричинили відхилення у нормальній будові тіла (горбатість). Помітними ознаками є риси, що характеризуються відносною рідкістю, але їх можна побачити на відкритих ділянках тіла (шрами від ДТП, операцій, татуювання) [2, с. 642].

Також виділяють супутні ознаки, до яких відносять: одягу, предмети, які використовуються для оформлення зовнішнього вигляду, і їх ознаки.

Усі елементи і ознаки одягу та предметів можна поділити на:

- виробничі – що створюються у процесі їх експлуатації;
- відбивні – що проявляються при використанні, експлуатації речі.

Потрібно звернути увагу на те, що опис ознак зовнішності проводиться за певними правилами:

- з дотриманням певної послідовності в описі, виходячи з принципу від загального до конкретного, зверху – вниз;
- опис має бути досить повним;
- необхідно застосування спеціальну термінологію;
- анатомічні ознаки описуються в двох положеннях: спереду і збоку [5, с. 344].

Ототожнення особи за зовнішніми ознаками може здійснюватися:

- за матеріально-фіксованим відображенням, коли портрет порівнюється з особою в натурі, портретом або черепом;
- за уявним образом, коли уявний образ порівнюється з портретом або особою в натурі.

У тих випадках, коли виникає необхідність залучення для ототожнення людини спеціальних знань в області криміналістичної габітоскопії, призначається криміналістична портретна

експертиза, яка займається дослідженням об'єктивних відображень зовнішності людини, які здійснюються із залученням спеціальних знань в області криміналістичної габітоскопії, антропології та інших наук з метою встановлення тотожності людини або вирішенням діагностичних питань, що мають значення для розкриття і розслідування злочинів [5, с. 345].

Якщо розглядати тенденції розвитку габітоскопії, то можна відзначити, що останнім часом в криміналістичній науці з'являються пропозиції про дослідження не тільки зовнішнього вигляду людини, але і внутрішніх ознак людини. До числа внутрішніх ознак відносяться як фізичні (структура ДНК, хімічні та біологічні властивості окремих частин організму), так і психологічні (складання психологічного профілю, пошукового портрета злочинця). Варто погодитися, що комплексне і раціональне дослідження ознак людини може вирішити ряд завдань як ідентифікаційного, так і діагностичного характеру і суттєво підвищити ефективність виявлення, розслідування і розкриття злочинів [2, с. 643].

Висновки. Таким чином, криміналістична габітоскопія є галуззю знань, які увібрали в себе відомості і методи, що застосовуються в інших галузях наукового знання: анатомія, антропологія, психологія, фізіологія. Хоча габітоскопія використовує досягнення інших наук, але як галузь криміналістичної техніки не перестає розвиватися. Крім застосування загальнонаукових методів, в габітоскопії сформовані і власні методи вивчення зовнішнього вигляду людини. Результати та досягнення в області криміналістичної габітоскопії надають необмежені можливості для вирішення криміналістичних завдань в процесі розслідування і розкриття злочинів.

Використана література :

1. Дубягин А. П. Руководство по розыску и расследованию неочевидных убийств. – М. : БУКВИЦА, 1997. – 480 с.
2. Доляева Г. Э. Идентификация человека по внешним признакам. Габитоскопия / Г. Э. Доляева, Е. Д. Хильченко // Научно-практический электронный журнал «Аллея Науки». – 2016. – № 4. – С. 639-644.
3. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.
4. Криміналістика : курс лекцій / І. І. Когутич. – Київ : Атіка, 2008. – 888 с.
5. Криміналістика : підручник / [Берназ В. Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 665 с.
6. Образцов В. А. Криминалистика: курс лекций. – М., 2015. – 760 с.

7. Пяковський В. В. Криміналістика : підручник. / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.

8. Фёдоров Р. А. Понятие внешности человека в криминалистике / Р. А. Фёдоров, Э. Р. Гареева // Экономика и социум. – 2016. – № 4 (23). – С. 1-5.